

# UIT DIE NAGELATE PAPIERE VAN

## MNR. J. B. WIJERS

*Op byna 88 jarige leeftyd het op 8 November 1953 'n bekende inwoner van die Hoofstad, mnr. Jan Brink Wijers, heengegaan.*

Mnr. Wijers het op 1 Desember 1865 die lewenslig te Hellouw (Gelderland, Nederland) aanskou as seun van Jan Wijers en Everdina Johanna Evers.

In Nederland het die jong Wijers hom in die boukunde bekwaam en op 13 Junie 1889 aan boord van die „Dunbar Castle” die reis na Suid-Afrika aanvaar. Die „Dunbar Castle,” wat aan die „Castle”-skeepvaartmaatskappy behoort het, was 'n skip met 'n tonnemaat van 2,608 wat deur stoom en seile voortbeweeg is.

Van Vlissingen (Nederland) na Kaapstad was die reiskoste onderskeidelik 672 sjielings (eerste klas), 441 sjielings (tweede klas) en 273 of 253 sjielings derde klas — 'n groot verskil in vergelyking met die pryse wat hedendaagse reisigers moet betaal.

Hierdie pryse was, aldus 'n prospektus uit daardie dae, „*met inbegrip van uitmuntende tafel, gebruik van bed, beddegoed en hutlinnen.*”

Volgens dieselfde pryslys het die treingeld van Kaapstad na Kimberley onderskeidelik 161.9 sjielings (eerste klas), 107.10 sjielings (tweede klas) en 53.11 sjielings (derde klas) bedra. Dan volg „van Kimberley na Johannesburg per rytuig ongeveer 100.-.” Per wa was die reiskoste ongeveer 40 sjielings.

Terwyl die bootreis Vlissingen-Kaapstad ongeveer drie weke in beslag geneem het, was die duur van die vermelde treinreis 32 uur. Al hierdie besonderhede is onder die opskrif „*Opgawe der reiskosten van Vlissingen naar Johannesburg (Transvaal) kort bij Pretoria,*” vermeld.

Op 20 Junie 1889 het die „Dunbar Castle” by Las Palmas anker uitgegooi en op 8 Julie het mnr. Wijers, sy broer Reiner en die ander passasiers in Kaapstad voet aan wal gesit nadat die skip die vorige aand Tafelbaai binne gevaar het.

Na 'n treinreis van 42 uur het Wijers en sy broer in Kimberley aangekom om die daaropvolgende dag „per ezelwagen” noordwaarts te ry. „Voor potkokerij onderweg was goed gezorgd eene pot, 2 ketels, elk een kop, bord, lepel, vork, etc. namen 2/we mede. Een half skaap werd gekocht. Tegen negen uur werd er halt gehouden tot 3 uur in welken tijd we een gedeelte van ons brood nuttigden, met gebraden schapenvleesch en koffie welke artikelen we op een vuurtje hadden toebereid. Na dit genuttigd te hebben, begaven we ons ter ruste, en brachten hier een beteren nacht door dan op onze spoorreis,” aldus mnr. Wijers in sy kort dagboek waarin nog

vermeld is dat hy op 16 Julie met 'n pont oor die Vaalrivier gegaan het om die aand van die daaropvolgende dag in Christiana aan te kom.

Kort na sy aankoms in Pretoria het mnr. Wijers se broer 'n brief geskryf aan mnr. Nicolaas Pos van McKenziestraat 28, Kaapstad om hom te bedank vir die voortrefflike wyse waarop hierdie oud-Nederlander die landverhuisers in Kaapstad touwys gemaak het.

In sy antwoord van 17 Augustus 1889 skryf mnr. Pos o.m. „In 12 dagen van Kimberley naar Johannesburg, dat is zeer voorspoedig.”

Uit dieselfde skrywe, asook uit die dagboek van mnr. J. B. Wijers, blyk dit dat 'n sekere Van den Broeke saam met die Wijersbroers na Pretoria gegaan het om aldaar pogings te onderneem om met 'n steenbakkerij te begin.

In verband met belastings gee twee kwitansies aangaande erf 100, Arcadia, besonderhede. Op 10 Desember 1896 is 10s. betaal, terwyl dieselfde bedrag vir 1897 op 29 Januarie van daardie jaar betaal is. In laasgenoemde jaar was mnr. J. B. Wijers reeds weer 'n paar jaar in Pretoria woonagtig, nadat hy o.m. in 1892 in Bloemfontein woonagtig was.

Sy aanstelling as tydelike tekenaar by die „*Department van Publieke Werken*” van die Suid-Afrikaanse Republiek dateer van 13 September 1895, sulks met terugwerkende krag van 1 Augustus 1894, teen 'n besoldiging van £25 per maand. Op 7 Januarie 1895 was inmiddels reeds 'n bewys van naturalisasie aan mnr. Wijers uitgereik (R.4558/94), 'n dokument onderteken deur Staatssekretaris dr. W. J. Leyds en Staatsprokureur Ewald Esselen.

Mnr. Wijers se aanstellingsbrief as Opsigter Eerste Klas by die „*Departement van Publieke Werken*” dateer van 18 Februarie 1896 (met terugwerkende krag van 1 November 1895) en is onderteken deur die Staatspresident en Waarn. Staatssekretaris C. van Boeschoten.

Die aanstellingsbrief is genommer R. 9471/95. Uit 'n amptelike skrywe van 4 Maart 1896 (R.2090/96) en onderteken deur die Waarn. Staatssekretaris blyk dat mnr. Wijers op daardie tyd in Johannesburg werkzaam was. Aan hom is opgedra om tydens die afwesigheid van hoofopsigter mnr. C. F. Obermeyer as waarnemende hoofopsigter op te tree. Mnr. Wijers is, na die beëindiging van sy waarneming, terug na Pretoria.

Volledige stemreg is ooreenkomstig art. 725, dd. 25 Julie 1895 van die Eerste Volksraad op 30 Augustus 1897, aan mnr. Wijers verleen (R.14979/96).

'n Klein aantal dokumente in verband met die Tweede Vryheidsoorlog is onder die nagelate papiere van mnr. Wijers aangetref. 'n Marsorder aan hom uitgereik is deur die skrywer reeds in deel XI, no. 3, van „*Africana Aantekeninge en Nuus*” (Johannesburg, 1954) gepubliseer.

Dan is daar 'n groen-wit kaart (afm. 4 duim by ongeveer 5 duim) waarop staan: „Pretoria, 30 October 1899. Houder J. B. Wijers, wettelijk daartoe gecommandeerd, behoort tot den garnizoensdienst van het Hollan-

der-Corps. De Commandant v/d Garnizoensdienst Hollander-Corps, L. de Waard. Handteekening van houder, J. B. Wijers.”

Op die agterkant van die kaart staan gestempel: „Garnizoensdienst Hollander Corps.”

Op 3 November 1899 is, namens die Eerste Luitenant van Polisie van Pretoria, die volgende bewysstuk aan mnr. Wijers uitgereik.

„Permit voor Rywiël. Verleend aan den heer J. B. Wijers werkzaam als Garnizoens Dienst by Renbaan, by Krygs Gevangenen; om met zyne Rywiël te ryden vanaf 6 uur des avonds, tot en met 6 uur des morgens, geldig voor zoolang als het oorlog duurde.”

Op 2 Desember 1899 het die Waarn. Kommandant van die Hollander-corps (G. Westenek) aan mnr. Wijers meegedeel dat hy van nouaf weer ingedeel sou wees by „de sectie Klooster” van die Korps. Kort daarvoor het mnr. Wijers, soos dit uit ’n brief blyk, as waarnemende seksie-kommandant opgetree en uit daardie tyd dateer waarskynlik die volgende presensielys van die seksie onder seksie-kommandant K. van Rijsse. Hier volg die name: G. Zonneveld, J. W. Theysen, J. B. Wijers, B. Veenemans, A. v.d. Meulen, H. Siemerink, C. I. (of J.) de Wilde, M. H. Bruyn, M. Brouwer, J. J. v.d. Koppel, J. G. Ormel, L. F. Goldman, P. J. v.d. Bergh, J. . Kesting, C. v.d. Linde, G. J. Hofs, J. J. Barlagen, W. Wijsbek, H. P. (?), elker, G. E. ter Haar, C. J. Swierstra, O. O. Faasen, G. van Dreumel, W. A. Hennis, F. J. Schultz, A. H. Ruygrok, J. van der Loos, J. C. Pfenning, J. de Bruyn, A. J. Franken, Wijker, v. Rooy, Woldendorp, H. G. Wabeke, N. G. Molenbroek. Die spelling van die name laat hier en daar aan duidelikheid te wense oor en agter die volgende name kom in potloodskrif „n” of „niet” voor: Siemelink, v.d. Bergh, Hofs, Wijsbek, Schultz, Ruygrok, Wijker. Verder is die naam Lansdorp deurgehaal.

’n Aantal van genoemde persone het hul handtekeninge op die agterkant van diensbevel no. 46, dd. 3 Nov. 1899 geskryf. Hierdie diensbevel, opgestel in die kantoor van die garnisoensdiens van die Korps en gerig aan seksie-kommandant K. van Rijsse (B.B.218/99) lui soos volg:

*„Van af heden zult gij of iemand uwer manschappen zich zonder speciaal permit, niet uit Pretoria of van de vaste posten mogen verwijderen. Allen moeten zich steeds gereed houden om binnen twee uren na de eerste oproeping zich ten dienst te stellen van de Z. Afr. Rep. (Garnizoensdienst). Elkeen die zich uit of van den dienst onttrekt, moet u rapporteeren desnoods arresteeren en ter beschikking van den veldcornet stellen.”*

Uit ’n skrywe van die volgende dag blyk dat die manskappe P. J. v.d. Berg, G. J. Hofs, F. J. Schultz, A. H. Ruygrok en Wijker in kennis gestel moes word van bogenoemde diensbevel „met vermelding dat zij bij een volgend dienstverzuim aan den Veldcornet zullen worden gerapportteerd, teneinde gestraft te worden.” In dieselfde skrywe (B.B.240/99) kom die vermelding voor dat die wag elke aand met vyftien manskappe (N.Z.A.S.M.personeel) versterk sou word.

Behalwe die amptelike korrespondensie van die kantoor van die Korps

is ook kennisgewings geskryf en uitgestuur. Hierdie kennisgewings dra geen volgnommers nie.

'n Voorbeeld daarvan is die volgende, gedateer 2 November 1899 en onderteken deur Luit. J. C. Goldman in opdrag van Kommandant Lombard:

„Luitt. van Rijsse, De heer A. J. Franken Lid Holl. Vrijw. Corps Afd. Cavallerie, wensch in Uwe Sectie te worden opgenomen voor politiedienst als anderszins.”

— J. Ploeger.

---

---

## DIE KRONIEKE VAN WALLMANNSTHAL

V.

T. S. VAN ROOYEN

*In Desember 1878 het Eerw. Knothe Wallmannsthal verlaat. Toe hy uiteindelik na meer as agt jaar van moeilike en dikwels kommervolle arbeid Wallmannsthal en die gemeente aldaar vaarwel toeroep, kon hy minstens dié bevrediging smaak naamlik dat die sendingstasie stewig gevestig is en dat sy opvolgers verder kon uitbou op die fundamente wat deur hom gelê is. Wallmannsthal sou vir die volgende sewentig jaar 'n uitstralingspunt van Blanke sendingaktiwiteit in die omgewing van Pretoria word.*

*Hieronder volg uittreksels uit die beroemde Dr. Wangemann, direkteur van die Berlynse Sendinggenootskap, se werkie „Ein Zweites Reisejahr in Suedafrika” (1884).*

„Maandag, 10 November (1884). Na ongeveer 'n uur se reis het ons die Magaliesberge deurgegaan by Derdepoort. Die paaie en driewe was as gevolg van die swaar reëns byna onbegaanbaar. Ons perde het gou tekens van uitgeputheid begin toon. Desnieteenstaande het ons na 'n reis wat drie uur geduur het, die laaste vier myl afgelê en is vriendelik te Wallmannsthal deur die susters Kuehl ontvang.

Die woonhuis en kerk is op 'n heuwel gebou en troon hoog uit bo die Moretelerivier (Pienaarsrivier) wat daaronder verby vloei. Die hoë ligging van die kerk en huis wat deur eerw. Knothe gebou is, maak dit besonder gesond om daar te woon.

Skaars is ons in die verte herken, of 'n geweeskoot het die teken gegee. By die huis aangekom, het ons eers verversings geniet waarna ons na die skool toe is waar 'n skaar van kinders ons ingewag het. Sommige van hierdie kinders was netjies geklee terwyl ander alleenlik